

ΤΑ ANNALES ΚΑΙ Η
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΕΠΟ11 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ - ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΣΟΛΛΑΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2009
1450 ΛΕΞΕΙΣ

Εκφώνηση εργασίας:

Συγκρίνετε τη μεθοδολογία και το ερευνητικό πρόγραμμα της σχολής των Annales με αυτά των ιστορικών των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών. Αποτελούν αυτές κατά τη γνώμη σας συμπληρωματικές ή εναλλακτικές προσεγγίσεις στο πλαίσιο της Πανευρωπαϊκής προσέγγισης της οικονομικής Ιστορίας;

Περιεχόμενα

1. Πρόλογος.....	4
2. Η σχολή των Annales.....	4
3. Η Ιστορία των Επιχειρήσεων.....	6
4. Ομοιότητες και διαφορές.....	7
5. Η Πανευρωπαϊκή προσέγγιση.....	8
6. Επίλογος.....	9
Βιβλιογραφία:.....	10

1. Πρόλογος

Στο κείμενο αυτό θα συγκρίνουμε τη σχολή των Annales με τον κλάδο της οικονομικής Ιστορίας που ονομάζεται Ιστορία των Επιχειρήσεων. Θα αναφερθούμε αρχικά στα βασικά χαρακτηριστικά της σχολής των Annales και στη συνέχεια στα βασικά χαρακτηριστικά της Ιστορίας των Επιχειρήσεων. Στο τέταρτο μέρος θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε ομοιότητες και διαφορές στη μεθοδολογία και το ερευνητικό τους πρόγραμμα. Τέλος, μετά από μια αναφορά στην Πανευρωπαϊκή προσέγγιση της οικονομικής Ιστορίας, θα δούμε πώς η σχολή των Annales και η Ιστορία των Επιχειρήσεων τοποθετούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης έρευνας για την οικονομική Ιστορία της Ευρώπης.

2. Η σχολή των Annales

Οι ιστορικοί του κύκλου των Annales αρνούνται πως συνιστούν «σχολή». Πράγματι, το έργο τους συνίσταται από πολύ διαφορετικά ενδιαφέροντα και προσεγγίσεις. Δεν υπάρχει κάποια ρητή θεωρία ή φιλοσοφία της ιστορίας, καθώς η έρευνα προείχε πάντοτε της θεωρητικής σκέψης. Ωστόσο, οι συνέχειες που υπάρχουν στη γλώσσα, η σταθερή θεσμική βάση που απέκτησαν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο καθώς και άλλες συνέχειες επιτρέπουν τον χαρακτηρισμό των Annales ως σχολής¹.

Μια σχολή με *αξιοπρόσεκτη ικανότητα προσαρμογής*, που αλλάζει, ωριμάζει και μεταμορφώνεται σε βαθμό που ο Πιερ Βιλάρ να ισχυριστεί ότι δεν υπάρχει πια, ότι «πέθανε²». Ο Iggers ερμηνεύει διαφορετικά την εξέλιξη των Annales, βλέποντας την τέταρτη γενιά των ιστορικών της σχολής να αντιπροσωπεύει τη *διάλυση ενός ιδιαίτερου Annales προσανατολισμού εντός μιας ιστοριογραφίας που περιέχει μια ποικιλία κατευθύνσεων³*.

1 Iggers, G., *Η Ιστοριογραφία στον εικοστό αιώνα. Από την επιστημονική αντικειμενικότητα στην πρόκληση του μεταμοντερνισμού*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2005, σ. 73-74.

2 Dosse François, *Η Ιστορία σε ψίχουλα. Από τα Annales στη «Νέα Ιστορία»*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1993, σ. 271.

3 Iggers, G., ο.π., σ. 87.

Έργο συλλογικό και πολύτροπο κατά τον Le Goff, φιλοδοξεί να παρουσιάσει έναν νέο τύπο ιστορίας. Απαλλαγμένη από κάθε είδος ορθοδοξίας, η σχολή των Annales άσκησε σημαντική επίδραση στον τρόπο που γράφεται η ιστορία σε όλον τον κόσμο και συνέβαλλε στη μεταβολή της ιστορικής οπτικής⁴.

Ο Dosse εντοπίζει κάποια σημεία που μένουν σταθερά μεταξύ της δεκαετίας του 1930 και της δεκαετίας του 1980⁵. Καταρχήν την *άρνηση της πολιτικής* που την χαρακτηρίζει *νεκρό σημείο της σχολής*, ένα σημείο όμως που, όπως ο ίδιος αναφέρει, αποτέλεσε πραγματική επιστημολογική τομή όπως εκφράστηκε τη δεκαετία του 1930 με τη μετατόπιση της ιστορικής οπτικής από την πολιτική στην οικονομία⁶.

Ο Dosse αναφέρει ακόμα μια τακτική αιχμαλώτισης των κοινωνικών επιστημών. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι ο Dosse ανήκει στους «πολέμιους» των Annales. Ο Iggers αναφέρεται στο ίδιο θέμα μιλώντας για την κατάργηση των διαχωρισμών μεταξύ των επιστημονικών κλάδων, σε αντιπαράθεση με τον ιστορικισμό⁷.

Η συνθετότητα και ο πλουραλισμός των προσεγγίσεων της σχολής των Annales, οδηγεί και σε αντιφάσεις την πρακτική τους: μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πολλοί ιστορικοί των Annales ενθουσιάζονται με τις κοινωνικο-επιστημονικές προσεγγίσεις που υπόσχονται θετική, αντικειμενική γνώση. Η ισχυρή όμως παράδοση που υπήρχε στα Annales και ενθάρρυνε έναν πιο εκλεπτυσμένο, ποιοτικό τρόπο σκέψης, αποτρέπει τον κίνδυνο του επιστημονισμού⁸. Όταν τη δεκαετία του 1960 εμφανίζεται μια στροφή προς την ποσοτικοποίηση, αυτή ναι μεν βρίσκει πρόσφορο έδαφος στις παραδόσεις των Annales που τόνιζαν τις υλικές βάσεις της κουλτούρας, αλλά παράλληλα οι ίδιες παραδόσεις οδηγούν και προς μια ιστορία που είναι ανοιχτή στις βιωματικές πλευρές της ζωής⁹. Άλλωστε, στα Annales σημαντική θέση κατέχει πάντα μια πλευρά της Γεωγραφίας που έχει επίγνωση της αλληλεπίδρασης κουλτούρας και φυσικού χώρου¹⁰.

4 Μανδηλαρά Άννα, Η διπλή ζωή της οικονομικής ιστορίας. Θέματα Ευρωπαϊκής Ιστοριογραφίας, ΕΑΠ, Πάτρα 2008, σ. 23.

5 Dosse François, ο.π., σ. 270.

6 Στο ίδιο, σ. 275.

7 Iggers, G., ο.π., σ. 76.

8 Στο ίδιο, σ. 89.

9 Στο ίδιο, σ. 86.

10 Στο ίδιο, σ. 82.

3. Η Ιστορία των Επιχειρήσεων

Η Ιστορία των Επιχειρήσεων αποτελεί έναν σχετικά νέο κλάδο της οικονομικής Ιστορίας. Αναπτύχθηκε κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ξεκινώντας κατά τον μεσοπόλεμο από την Business School του Πανεπιστημίου του Harvard στην Αμερική. Η σημαντικότερη ώθηση στην εγκαθίδρυση της Ιστορίας των Επιχειρήσεων ως επιστημονικού αντικειμένου δόθηκε από τον Alfred D. Chandler Jr., η δουλειά του οποίου διαβάστηκε από ιστορικούς, μάνατζερ και οικονομολόγους. Πυρήνας της προσέγγισης του Chandler είναι η επιχείρηση. Ο Chandler χρησιμοποιεί μια διεπιστημονική προσέγγιση εμπλέκοντας συναφείς κλάδους, όπως τα οικονομικά και τα νομικά.

Η Ιστορία των Επιχειρήσεων χρησιμοποιεί την ανάλυση ενός μικρο-θεσμού ως εργαλείο για την εξήγηση της οικονομικής ανάπτυξης μεγαλύτερων δομών όπως ένα εθνικό οικονομικό μοντέλο. Ο τρόπος με τον οποίο το μικρο και το μακρο επίπεδο συμπλέκονται, έκανε ορισμένους ιστορικούς να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι το επίπεδο ανάλυσης του Chandler, δηλαδή η επιχείρηση, είναι ανεπαρκές.

Ο William Lazonick χρησιμοποίησε μια διαφορετική μεθοδολογική προσέγγιση, πιο θεωρητική, προσπαθώντας να διατυπώσει μια θεωρία των επιχειρήσεων βασισμένη σε πρωτογενή στοιχεία, σε αντίθεση με τον Chandler που βασίστηκε σε πλούσιο εμπειρικό υλικό. Κατέδειξε επίσης την ανάγκη ένταξης των εταιρειών στο γενικότερο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον τους.

Μια άλλη εναλλακτική προσέγγιση είναι αυτή του Jonathan Zeitlin. Αντίθετα με τον Chandler, ο Zeitlin δεν ερευνά μόνο τη μεγάλη και διοικούμενη από μάνατζερ εταιρεία, αλλά διαφορετικά συστήματα παραγωγής. Χρησιμοποιεί περισσότερο την ιστορία και τις κοινωνικές επιστήμες, διαμορφώνοντας μια μεθοδολογική προσέγγιση διαφορετική από του Lazonick αλλά επίσης θεωρητική.

Η μετα-Τσαντλεριανή προσέγγιση του Louis Galambos θέτει ερωτήματα επηρεασμένα από απόψεις δημοφιλείς στα τμήματα Ιστορίας, όπως η επίδραση της κοινωνικής και οικολογικής συμπεριφοράς μιας επιχείρησης στο περιβάλλον και ο ρόλος της εθνικότητας και του φύλου στην εξέλιξη μιας εταιρείας¹¹.

¹¹ Μανδηλαρά Άννα, ο.π., σ. 43-46.

4. Ομοιότητες και διαφορές

Μια σύγκριση μεταξύ της σχολής των Annales και την Ιστορία των Επιχειρήσεων είναι εμφανώς άνιση. Από τη μια πλευρά έχουμε μια ολόκληρη σχολή ιστορικών και από την άλλη έναν κλάδο της οικονομικής Ιστορίας. Εστιάζοντας στη μεθοδολογία και το ερευνητικό πρόγραμμα των δύο πλευρών, μπορούμε να εντοπίσουμε κάποιες ομοιότητες και διαφορές. Τα Annales κατηγορήθηκαν ότι ήταν ανίκανα να καταπιαστούν με τη σύγχρονη εποχή¹². Η Ιστορία των Επιχειρήσεων από την άλλη έχει ως αντικείμενο μια δομή, την επιχείρηση, η οποία εμφανίζεται σχετικά πρόσφατα στην ιστορία. Η επιχείρηση είναι ο κεντρικός θεσμός γύρω από τον οποίο γίνεται η αφήγηση της Ιστορίας των Επιχειρήσεων. Ένας τέτοιος κεντρικός θεσμός δεν υπάρχει στα Annales¹³.

Τα Annales χαρακτηρίζονται όπως είδαμε από μεγάλη ποικιλία στα ενδιαφέροντα και τις κατευθύνσεις. Η Ιστορία των Επιχειρήσεων είναι εξ' ορισμού περιορισμένη ως προς το αντικείμενό της, παρ' όλες τις εναλλακτικές προσεγγίσεις. Από μεθοδολογική άποψη όμως συναντά τα Annales σε κάποια σημεία. Ο Braudel επισημαίνει την ύπαρξη «μοντέλων» στις ανθρωπιστικές επιστήμες γενικά και αναφέρει ως παράδειγμα το μοντέλο του επιχειρηματία στο έργο του Schumpeter¹⁴. Η έννοια της αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον είναι παρούσα και στις δύο περιπτώσεις, είτε πρόκειται για την κουλτούρα¹⁵ είτε πρόκειται για την επιχείρηση που αλληλεπιδρά με το περιβάλλον¹⁶, φυσικό ή κοινωνικό.

Ενδιαφέρον έχει επίσης η συνάντηση των Annales και της Ιστορίας των Επιχειρήσεων στο θέμα των δομών. Οι ιστορικοί των Annales τονίζουν τις δομές¹⁷ και η Ιστορία των Επιχειρήσεων περιστρέφεται γύρω από μια δομή, είτε την επιχείρηση είτε ευρύτερα ένα σύστημα παραγωγής, όπως στο έργο του Zeitlin¹⁸. Παρ' όλα αυτά, οι ιστορικοί των Annales δεν χρησιμο-

12 Iggers, G., ο.π., σ. 87.

13 Στο ίδιο, σ. 79.

14 Braudel, F., Μελέτες για την Ιστορία, μτφ. Οντέτ Βαρών και Ρόδη Σταμούλη, εκδ. Ε.Μ.Ν.Ε. - Μνήμων, Αθήνα 1987, σ. 74.

15 Iggers, G., ο.π., σ. 82.

16 Μανδηλαρά Άννα, ο.π., σ. 45.

17 Iggers, G., ο.π., σ. 79.

18 Μανδηλαρά Άννα, ο.π., σ. 45.

ποιούν ως μονάδα μελέτης κάποια δομή, αλλά μια συγκεκριμένη πολιτισμική περιοχή¹⁹, δημιουργώντας έτσι μια ιστοριογραφία που είναι, με λίγες εξαιρέσεις, είτε τοπική είτε υπερεθνική²⁰.

Ας αναφερθούμε τέλος στον διαφορετικό χρόνο αντιμετώπισης του ιστορικού χρόνου. Οι ιστορικοί των *Annales* βλέπουν στη θέση του ενός γραμμικού χρόνου μια συνύπαρξη πολλαπλών χρόνων που αναιρεί την αντίληψη της μιας ενιαίας ιστορικής εξέλιξης²¹.

5. Η Πανευρωπαϊκή προσέγγιση

Από τη δεκαετία του 1950 έγινε μια προσπάθεια σύνδεσης του κοινωνικο-οικονομικού παρελθόντος με τα σύγχρονα ζητήματα υπανάπτυξης μέσω της δημιουργίας προτύπων και τυπολογιών ανάπτυξης. Οι έρευνες που είχαν ως στόχο τη μελέτη της αναπτυξιακής διαδικασίας με βάση μια ολοκληρωμένη σύνθεση των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών και των προτύπων ανάπτυξης μεταξύ διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών, δέχτηκαν κριτική που υπογράμιζε την αδυναμία τους να εκφράσουν ικανοποιητικά την πολυπλοκότητα αυτής της διαδικασίας.

Από τη δεκαετία του 1980 αναθερμάνθηκε το ενδιαφέρον των ερευνητών για την προσπάθεια αναγνώρισης φάσεων ή προτύπων ανάπτυξης. Εντύπωση έκανε η διαπίστωση των μεγάλων διαφορών παρά της ομοιομορφίας ως κύριο χαρακτηριστικό της ανάπτυξης της Ευρώπης τον 19ο αιώνα. Σήμερα, η σύγχρονη έρευνα για την οικονομική Ιστορία της Ευρώπης εστιάζεται σε τρία θέματα: τον ποσοτικό προσδιορισμό της οικονομικής αλλαγής, τις πιο αγνοημένες περιοχές της ηπείρου και την εξέταση προτύπων ή τυπολογιών της ανάπτυξης²².

Ανάμεσα στα πιο σημαντικά μέχρι τώρα αποτελέσματα της Πανευρωπαϊκής προσέγγισης μπορούμε να αναφέρουμε τη διαπίστωση ότι δεν υπάρχει ένα μοναδικό πρότυπο οικονομικής μεγέθυνσης. Η πολύ μεγάλη ποικιλία στην οικονομική μεγέθυνση και τις διαρθρωτικές αλλαγές, ακόμα και μέσα

---

19 Iggers, G., ο.π., σ. 74.

20 Μανδηλαρά Άννα, ο.π., σ. 24.

21 Iggers, G., ο.π., σ. 80-81.

22 Μανδηλαρά Άννα, ο.π., σ. 52-53.

στην ίδια χώρα, μειώνει τη σημασία του εθνικού κράτους ως μονάδα μελέτης, καθιστώντας την περιφερειακή προσέγγιση το χρησιμότερο μεθοδολογικό εργαλείο²³.

6. Επίλογος

Η μεθοδολογική ποικιλία της σχολής των Annales φαίνεται να εξυπηρετεί τους στόχους της Πανευρωπαϊκής προσέγγισης. Η έλλειψη ορθοδοξίας των Annales συναντάει την «αγνωστικιστική» άποψη που εμφανίστηκε τα τελευταία χρόνια²⁴. Η περιφερειακή προσέγγιση των Λάμπρεχτ και Φεβρ²⁵ βρίσκει τη θέση της ως χρήσιμο μεθοδολογικό εργαλείο στην Πανευρωπαϊκή προσέγγιση.

Από την άλλη, η μελέτη με βάση την επιχείρηση ή το σύστημα παραγωγής της Ιστορίας των Επιχειρήσεων αποτελεί μια εναλλακτική στα Annales προσέγγιση, συμβατή με τους στόχους της Πανευρωπαϊκής προσέγγισης, καθώς όπως η οικονομική ανάπτυξη, έτσι και η επιχειρηματική διαδικασία ελάχιστα λογαριάζει τα εθνικά σύνορα²⁶.

Στα πλαίσια της Πανευρωπαϊκής προσέγγισης της οικονομικής Ιστορίας, η σχολή των Annales και η Ιστορία των Επιχειρήσεων συμπληρώνουν η μία την άλλη αν λάβουμε υπόψη τους στόχους που τίθενται. Η ήδη διαπιστωμένη πολυπλοκότητα και ποικιλία της οικονομικής ανάπτυξης ευνοεί τη χρήση περισσότερων του ενός εργαλείων για την κατανόηση των προτύπων και τυπολογιών της οικονομικής ανάπτυξης.

---

23 Στο ίδιο, σ. 54.

24 Στο ίδιο, σ. 54.

25 Iggers, G., ο.π., σ. 74.

26 Μανδηλαρά Άννα, ο.π., σ. 54.

Βιβλιογραφία:

- Iggers, G., *Η Ιστοριογραφία στον εικοστό αιώνα. Από την επιστημονική αντικειμενικότητα στην πρόκληση του μεταμοντερνισμού*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2005.
- Dosse Francois, *Η Ιστορία σε ψίχουλα. Από τα Annales στη «Νέα Ιστορία»*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1993.
- Μανδηλαρά Άννα, *Η διπλή ζωή της οικονομικής ιστορίας. Θέματα Ευρωπαϊκής Ιστοριογραφίας*, ΕΑΠ, Πάτρα 2008.
- Braudel, F., *Μελέτες για την Ιστορία*, μτφ. Οντέτ Βαρών και Ρόδη Σταμούλη, εκδ. Ε.Μ.Ν.Ε. - Μνήμων, Αθήνα 1987.

Είναι ελεύθερη:

- **η διανομή:** Η αναπαραγωγή, διανομή, παρουσίαση στο κοινό του Έργου

- **να διασκευάσετε** —να υιοθετήσετε το έργο

Υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- **Αναφορά.** Θα πρέπει να κάνετε την αναφορά στο έργο με τον τρόπο όπως αυτός έχει οριστεί από το δημιουργό ή το χορηγούντα την άδεια (χωρίς όμως να εννοείται με οποιονδήποτε τρόπο ότι εγκρίνουν εσάς ή τη χρήση του έργου από εσάς).

- **Μη Εμπορική Χρήση.** Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το έργο αυτό για εμπορικούς σκοπούς.

- **Παρόμοια διανομή.** Εάν αλλοιώσετε, τροποποιήσετε ή δημιουργήσετε περαιτέρω βασισμένοι στο έργο θα μπορείτε να διανεμίτε το έργο που θα προκύψει μόνο με την ίδια ή παρόμοια άδεια.

- Για κάθε επαναχρησιμοποίηση ή διανομή, πρέπει να καταστήσετε σαφείς στους άλλους τους όρους της άδειας αυτού του Έργου. Ο καλύτερος τρόπος για να πράξετε αυτό είναι να δημιουργήσετε ένα σύνδεσμο με το διαδικτυακό τόπο της παρούσας άδειας.
- Κάθε ένας από τους παραπάνω όρους μπορεί να παρακαμφθεί εάν πάρετε άδεια από το δικαιούχο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
- Τίποτα στην άδεια αυτή δεν αποδυναμώνει ή περιορίζει το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού.

